

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

מתורת

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שנה ו / גליון רה

ערש"ק פרשת תולדות ה'תשס"ט

פתח דבר

בעזרהי"ת.

לקראת שבת קודש פרשת תולדות, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון רג), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

אה"ק:

ת.ד. 2033 כפר חב"ד 72915

טלפון: 03-9604-832 פקס: 03-9607-370

ארה"ב:

325 Kingston Ave., Brooklyn, NY 11213

(718) 732-9017

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

"וילך עשו . . ויקח את מחלת בת ישמעאל" – "הוסיף רשעה על רשעתו, שלא גירש את הראשונות"; יבאר אי היתה מחלת מרשעת או לאו, ומדוע נקרא זה שהוסיף "על רשעתו" שלו.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק לד עמ' 113 ואילך)

יינה של תורה

ביאור מה שאיתא במדרש שראשו של עשו הרשע נקבר בסמיכות ליצחק, אף ש"אין קוברין רשע אצל צדיק"; ביאור ענינו החיובי של עשו – עבודת ה' באופן ד"הכובש את יצרו".

(ע"פ לקוטי שיחות חלק טו עמ' 191 ואילך)

חידושי סוגיות

יביא מה שנחלקו הרמב"ם והראב"ד אי נתינת מעשר דאברהם הי' מגדר "מעשר", וראיית המפרשים נגד הראב"ד מהא דלא נתן מגידולי קרקע; יקדים דשיטת הראב"ד מיוסדת על המדרשות גבי עשו שרצה לעשר; עפ"ז מיישב דרך אי נחדש שנתינת אברהם היתה מגדר מצות "מעשר", אתי שפיר דברי המדרש.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כה עמ' 116 ואילך)

הוספה - דרכי החסידות

אגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נ"ע אודות גודל היוקד שבהנהגה טובה.

(אגרות קודש חלק ה עמ' עא)

מקרא אני דורש

”הוסיף רשעה על רשעתו”

”וילך עשו . . ויקח את מחלת בת ישמעאל” – ”הוסיף רשעה על רשעתו, שלא גירש את הראשונות”; יבאר אי היתה מחלת מרשעת או לאו, ומדוע נקרא זה שהוסיף ”על רשעתו” שלו

א. בסיום פרשתנו נאמר: ”וילך עשו אל ישמעאל, ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות, על נשיו לו לאשה”. ופירש רש”י את התיבות ”על נשיו”: ”הוסיף רשעה על רשעתו, שלא גירש את הראשונות”.

ובפשטות נראה כוונתו, שמחלת זו היתה מרשעת כמו נשי עשו הראשונות, וזו הכוונה בתיבות ”על נשיו” – להשוות ולדמות את מחלת זו לנשי עשו הקודמות שהיו רשעות. וכך נראה בהוספה-הגהה שנדפסה בסוגריים בדפוס רש”י הנפוצים: ”רצונו לומר, מרשעת על מרשעות שהיו לו כבר”.

אבל קשה, כי לפי זה היה לרש”י לומר ”הוסיף רשעה על רשעותיו” – והיינו, שהנשים הקודמות היו רשעות, וגם אשה זו היתה ”רשעה” (”רשעה” בניקוד שבא, שאשתו היא רשעה, כמו ”מלכות יון הרשעה”);

אולם מזה שכתב רש”י ”הוסיף רשעה על רשעתו” – מובן שאינו מדבר כאן על רשעת נשי עשו, אלא על מעשה הרשעות של עשו עצמו. והיינו, שעשו הוסיף בנישואין אלו מעשה רשעות נוסף על מה שהרשיע קודם לכן (ולפי זה צריך לקרוא את הרי”ש שבתבית

"רשעה" בניקוד חיריק, כמו "והרשעה כולה בעשן תכלה", וקאי על רשעתו של עשו).

וצריך ביאור, איזה הוספת רשעות יש כאן מצד עשו.

ב. ולכאורה היה אפשר לומר, שזה גופא שעשו הולך ולוקח אשה מרשעת לאשה, הרי זה מוסיף רשעות בו עצמו. שלא הסתפק בנשיו הראשונות שהיו רשעות, אלא הוא מוסיף בביתו עוד אשה מרשעת.

אבל קשה ליישב זאת בלשון רש"י, שכתב "הוסיף רשעה על רשעתו, שלא גירש את הראשונות" – ומוכן מלשונו, שהוספת הרשעות אינה בעצם זה שנשא קודם נשים רשעות, אלא בזה שלא גירשן.

ואם אכן גם אשה זו היתה אשה מרשעת, הרי למה היינו חושבים שעשו צריך לגרש את נשיו הראשונות בגלל שנשא אותה, ועל זה מחדשים שרשעותו היא בזה "שלא גירש את הראשונות"? ! הרי פשיטא שאין כל טעם שיגרשן!

ג. ולכן יש לבאר, שבאמת אשה זו שנשא עשו עתה – היתה אשה כשרה. וכמוכן גם משמה שנקראת כאן בשם "מחלת", ופירש רש"י בפרשת וישלח (ל, ג) שנקראת בשם זה על שם מחילת העוונות, שנמחלים עוונות החתן והכלה ביום נישואיהם.

ואף אם נפרש שמחילת העוונות של החתן והכלה היא אפילו כאשר לא עשו תשובה, ואם כן אפשר לומר שנמחלו עוונותיה בזכות הנישואין אף שבעצם נשאה מרשעת מצד מעשיה – הרי מזה גופא שרק היא נקראת בשם "מחלת", הרומז על מחילת עוונות, ולא נשי עשו הראשונות, משמע שהיא היתה ראויה לכך גם מצד מעשיה.

ובאמת מוכרח מתוכן הפרשה שמחלת לא היתה מרשעת (וראה גם גור אריה ועוד מפרשים). שהרי כל הטעם שנשא עשו את בת ישמעאל הוא לפי שראה "כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו", ורצה לעשות נחת רוח לאביו ולישא אשה שתהיה ישרה בעיניו, ולכן הלך לישמעאל לישא אשה מיוחסת דוקא – ואם כן, מסתבר לומר שלקח אשה כשרה, ולא אשה כנשיו הראשונות שהיו "מורת רוח ליצחק ולרבקה" (פרשתנו כו, לה ובפרש"י. כו, מו).

ד. ומעתה יש לבאר את דברי רש"י שהוספת הרשעות של עשו היתה בזה ש"לא גירש את הראשונות", ובהקדים:

הרשעות של עשו בלקיחת נשיו הראשונות לא היתה רק בזה שנשא נשים כאלו שהיו "מורת רוח ליצחק ולרבקה", אלא גם מפני הצביעות והרמאות שבנישואין אלה, וכפירוש רש"י על הפסוק "ויהי עשו בן ארבעים שנה" (פרשתנו כו, לד): "עשו היה נמשל לחזיר.. החזיר הזה כשהוא שוכב פולט טלפיו לומר ראו שאני טהור, כך אלו גוזלים וחומסים

לקראת שבת

ז

ומראים עצמם כשרים. כל ארבעים שנה היה עשו צד נשים מתחת יד בעליהן ומענה אותם; כשהיה בן ארבעים אמר: אבא בן ארבעים שנה נשא אשה, אף אני כן".

וזהו מה שעכשיו "הוסיף רשעה על רשעתו":

כשם שנישואיו הראשונים של עשו היו מעשה צביעות, שיאמרו שמתנהג כיצחק אביו – כך גם בנישואי מחלת הוסיף רשעות מעין רשעתו הקודמת, שלקח אשה כשרה רק כדי שיאמר יצחק שחוזר בתשובה, בה בשעה שלא היתה זו אלא צביעות, שהרי "לא גירש את הראשונות".

כלומר: אם באמת היתה כוונת עשו לחזור בתשובה, ולכן לקח אשה כשרה ומיוחסת כרצון אביו יצחק – היה לו לגרש את נשיו הראשונות, שהיו רשעות; וזה שנשא אשה כשרה, בשעה ששאר נשיו אינן כשרות, מורה שנישואין אלה הן צביעות ורשעות.

ונמצא לפי זה, שתיבות "על נשיו" לא באו ללמד את הצד השווה של נשי עשו, אלא לתאר את רשעתו של עשו, שאף שלקח עתה אשה כשרה, מכל מקום היה זה "על נשיו" – "שלא גירש את הראשונות", ומזה מוכח שאדרבה – בזה שלקח אשה כשרה הוסיף צביעות ורשעות על רשעתו הקודמת.

"וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ, עָלַי קָלְלָתְךָ בְּנִי"

(פרשתנו כז, יג)

לכאורה דורש זה ביאור, איזו נחמה היא זו? כל בן, ובפרט כמו יעקב, דואג לאמו, וא"כ מהי התועלת בהמענה "עלי קללתך בני"?

ויובן זה בהקדים הטעם שהברכות היו צריכים לבוא ליעקב בדרך "מרמה" דוקא: איתא בגמ' "שופריה דיעקב מעיין שופריה דאדה"ר" שיעקב היה דומה לאדה"ר, והוא פעל תיקון על חטאו. ולהיות שחטא עץ הדעת בא ע"י המרמה של הנחש, דע"י "והנחש הי' ערום" נפלו ניצוצי הקדושה למטה מטה; לכן גם אופן הוצאת הניצוצות והחזרתם לתחום הקדושה – הוא ע"י מרמה דוקא, כדכתיב: עם עקש תתפתל. והנה, כדי שיהי' המקבל כלי ראוי לקבלת ברכות אלה, הרי זה לא ע"י עבודה שעל-פי חשבון ושכל אלא דוקא כשיהי' עבודתו באופן דלמעלה מטעם ודעת (שהרי כללות אורות אלה שנמצאות אצל עשו ע"י חטא עץ-הדעת, אינם שייכים לטעם ודעת).

וזה היה מענה רבקה ליעקב, "עלי קללתך בני" – שהכלי לקבלת ברכות אלה הוא דוקא ע"י שמוכנים לתנועה של מסירות-נפש. ולכן הדגישה שהיא מקבלת על עצמה מסירות נפש, כדי לפעול התעוררות המס"נ גם אצל יעקב.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"א עמ' 65)

יינה של תורה

רישי' דעשו בגו עיטפי' דיצחק

ביאור מה שאיתא במדרש שראשו של עשו הרשע נקבר בסמיכות ליצחק, אף ש"אין קוברין רשע אצל צדיק"; ביאור ענינו החיובי של עשו – עבודת ה' באופן ד"הכובש את יצרו"

א. בענין עשו הרשע, מצינו בדחז"ל (תיב"ע ויחי נ, יג. ועוד) מעשה נורא, אשר בשעה שנשא בני יעקב את מיטת אביהם לקבורה, יצא עשו הרשע מהר שעיר וחיילות רבים עמו ולא הניח את יוסף לקבור את אביו במערת המכפלה. ואזי "רמז לחושים בר דן ונטל סייפא וקטע רישי' דעשו רשיעא, והוה רישי' דעשו מתגלגל, עד דעל לגו מערתא ואתנח בגו עיטפי' [בחיקון] דיצחק".

ולכאורה מעשה זה תמוה הוא במאד, דהא קיי"ל (סנהדרין מז, א) "אין קוברין רשע אצל צדיק", ואיך סיבב הקב"ה שייקבר "רישי' דעשו רשיעא" בחיקו של יצחק?

יתירה מזו: בגמ' שם מובא מעשה מדברי הנביאים (מ"ב יג, כא), אשר פעם הושלך לקברו של אלישע גופו של נביא שקר, וע"מ שלא ינוח גופו של רשע אצל הצדיק, נעשה נס ונביא השקר קם לתחי'! ומבואר שענין זה ש"אין קוברין רשע אצל צדיק" הוא חמור עד כדי כך, אשר ראוי לעשות עבור זה נס יוצא מן הכלל לגמרי (כדאיתא בתענית ב, סע"א) דתחיית המתים לא נמסר ביד שליח, אלא הוא בידו של הקב"ה בעצמו). ועפ"ז גדלה הקושיא ביותר – איך הניח הקב"ה לראשו של עשו הרשע שיהי' מונח "בגו עיטפי' דיצחק"?

לקראת שבת

ט

ב. ולהבין זה יש להקדים תחלה ביאור ענינו של עשו. דהנה אף ש"אברהם יצא ממנו ישמעאל" ו"יצחק יצא ממנו עשו" – "יצא" מל' יציאה ופירוד (כדאיתא בלקו"ת ואתחנן ה, א), מ"מ מצינו חילוק ביניהם – דישמעאל אינו בכלל ישראל, ואע"פ שעשה תשובה בחייו, אינו נחשב מזרע אברהם כלל, וכדכתיב "לא יירש בן האמה הזאת כו"; משא"כ עשו, הנה אף שלא עשה תשובה ומת ברשעו, מ"מ לא הוי אלא "ישראל מומר" (כדאיתא בקידושין יח, א), ויש לו ייחוס אחר יצחק אביו, וכפרש"י ריש פרשתנו "ואלה תולדות יצחק – יעקב ועשו האמורים בפרשה".

ומובן מזה, דענינו של עשו אינו רע מצ"ע, ובאמת הי' ביכלתו להידמות לאבותיו, וכמפורש בילקוט עה"פ "ויגדלו הנערים": "האדם הגדול בענקים. . הגדול אלו אברהם יצחק ויעקב שנקראו גדולים. . ועשו הי' בכלל, אלא שקלקל במעשו".

ויש לתמוה, איך יתיישב כהנ"ל עם מחז"ל (כ"ר פס"ג, ו. הובא בפרש"י עה"ת) עה"פ "ויתרוצצו הבנים בקרבה" – "כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עבודת אלילים, עשו מפרכס לצאת", דמשמע שענינו של עשו (עוד קודם שנו"ד) הוא המשיכה לרע ולע"ז! ?

ג. והביאור בזה:

מבואר בשמונה פרקים להרמב"ם, דישנם ב' אופנים בעבודת ה': אופן הא' הוא "החסיד המעולה", שמלכתחילה אינו מתאוה אלא לעניני טוב וקדושה, ואופן הב' – "הכובש את יצרו", היינו שמטבעו הוא מתאוה אל הפעולות הרעות, אלא שכובש את יצרו ואינו מוציא תאוותו אל הפועל.

ומהחילוקים בין ב' אופני עבודה אלו, דעבודתו של "החסיד המעולה" מוגדרת לתחומי הקדושה בלבד, ואין לו עסק עם עניני העולם; משא"כ "הכובש את יצרו" עבודתו היא בעוה"ז גופא, שהוא מקום העלם והסתור על כל עניני קדושה, ותפקידו הוא להתגבר על כל המניעות ועיכובים דעוה"ז, להכניעם ולכובשם.

וע"פ הידוע אשר "מעשה אבות סימן לבנים", י"ל דהמקור לשני אופני עבודה אלו בבנ"י הוא משני בניו של יצחק: יעקב ענינו הוא "החסיד המעולה" – "איש תם יושב אהלים", עבודה באהלי תורה ומצוותי' ללא שייכות לעניני רע (ולכן הרי הוא "מפרכס לצאת" דוקא בשעה שאמו עוברת על פתחי תורה); ועשו, "איש יודע ציד איש שדה", הוא בהתאם לאופן העבודה ד"כובש את יצרו", דמטבעו הוא מתאוה דוקא ל"פתחי עבודה זרה", ועבודתו היא להתגבר על יצרו ולכבשו.

וזוהו "ויגדלו הנערים, ועשו היה בכלל", וכדאיתא בזהר "סיטרא דאברהם גרים לון [לשניהם] לאתגדלא, וזכותי' סיעע לון" – אלא שאין אופני "גדילתם" (הרוחנית) דומים זל"ז: דרך עבודתו של יעקב היא בהיותו "יושב אהלים", עלי' מדרגא לדרגא בקדושה

גופא (ללא שייכות לעניני עוה"ז); משא"כ עשו, עיקר עבודתו היא בהיותו "איש שדה" (למעליותא) – התעסקות בעניני עוה"ז ע"מ לגבור עליהם ולהכניעם. ומהאי טעמא הי' צ"יודע ציד", כפרש"י בכ"מ "לצוד ולרמות" – כלומר שהתעלותו בקדושה היא באופן של "רמאות" כביכול, היינו שבאה מתוך עניני עוה"ז שמתעסק בהם, ע"י שמתגבר ו"כובש" אותם, ועד שמהפכם לקדושה (ברוגמת ענין "זדונות נעשו לו כזכיות").

אלא שבהיות עשו בעל בחירה חפשית, הנה לאחר זמן (לאחרי מיתת אברהם. – ב"ב טז, ב) קלקל במעשו, ונעשה "איש יודע ציד איש שדה" בפשטות – יצא לתרבות רעה.

ד. וי"ל דזהו הרמז בפרש"י ריש פרשתנו "ואלה תולדות יצחק, יעקב ועשו האמורים בפרשה", והיינו ששניהם, בין יעקב ובין עשו, הם "תולדות יצחק" (והם ב' אופני עבודה הנמשכים ממנו); אבל לא ח"ו כפי שהי' עשו בפועל, דזה ודאי שהנהגתו של עשו היתה רע גמור, ופשיטא שאין שייך לכנותו "תולדתו" של יצחק, אלא דהכוונה בזה היא לעשו "האמור בפרשה" – עבודת עשו האמתית, כפי שהיא ע"פ תורה.

וע"פ כ"ז יבואר היטב הטעם שנקבר ראשו של עשו "בגו עיטפי" דיצחק". דבאמת "ראשו" של עשו (כפי שהוא נפרד מגופו), היינו ענינו האמתי של עשו מצד שרשו ומקורו, הוא גבוה מאד נעלה (כנ"ל), וקרינן ב"י "אלה תולדות יצחק" (ועל כן ביכלתו להמצאות בחיקו של יצחק), ודוקא כשנתחבר עם "גופו", היינו הנהגתו כפי שהיתה בפועל, אזי "יצא" (ונפרד) מיצחק ואין לו שייכות לאור הקדושה, וכמש"נ "נר רשעים ידעך".

"וַיְהִי כִּי-זָקַן יִצְחָק, וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מֵרְאֵת"

ותכהין - בעשנן של אלו (שהיו מעשנות ומקטירות לע"א). רש"י (פרשתנו כז, א)

צריך להבין: הן אמת שעשן מזיק לעינים [וכמ"ש (משלי י, כו): וכעשן לעינים], אך איך אפשר לומר שמזיק עד כדי עוורון, דלפי"ז, גם נשי עשיו היו צריכות להתעוור מכך? הביאור בזה: מה שאצל יצחק היה "ותכהין עיניו מראות, לא היה רק מצד העשן גופא, אלא מצד שזה היה עשן של עבודה זרה, והיות שיצחק היה "טהור עינים מראות ברע", לא יכל לסבול ענין של ע"ז, ועד כדי כך ש"ותכהין – נתייסם בעיניו".

וברוגמת המסופר אודות הרה"ק ר' מנחם נחום מטשערנאביל שקרה פעם והביאו לפניו חלב עכו"ם, והוא לא ראה את החלב. ואח"כ הסביר זאת ע"פ המשנה "חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו", שהפ"י ב"אין ישראל רואהו" הוא – שכיון שחלבו עכו"ם, יהודי לא רואה את זה כי מה שלא צריך לראות הוא אינו יכול לראות.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה עמ' 931)

חידושי סוגיות

פלוגת הרמב"ם והראב"ד במעשר קודם מ"ת

יביא מה שנחלקו אי נתינת מעשר דאברהם הי' מגדר "מעשר", וראיית המפרשים נגד הראב"ד מהא דלא נתן מגידולי קרקע; יקדים דשיטת הראב"ד מיוסדת על המדרשות גבי עשו שרצה לעשר; עפ"ז מיישב דרך אי נחדש שנתינת אברהם היתה מגדר מצות "מעשר", אתי שפיר דברי המדרש

"וימצא בשנה ההיא מאה שערים"

(פרשתנו כב, יב)

א.

שיטת הרמב"ם דאברהם לא נתן "מעשר", דלא הי' גידולי קרקע

כדין מצוות שנתחייבו בהם קודם מ"ת, כתב הרמב"ם (הל' מלכים פ"ט ה"א): על ששה דברים נצטווה אדם הראשון כו' בא אברהם ונצטווה כו' ויצחק הפריש מעשר. והשיג עליו הראב"ד¹, ד"הי' ראוי לומר והוא הפריש מעשר", פירוש דבמצות מעשר נתחייבו בימי אברהם, והו"ל להרמב"ם לומר "והוא (אברהם, דבי' קאי) הפריש מעשר". חזינן דאיפליגו אי מצות מעשר הוא חיוב מימות אברהם או מימות יצחק, ויל"ע במאי קמיפליגי.

והנה, בנו"כ הרמב"ם על אתר (ראה רדב"ז, כסף משנה ומגדל עוז שם) פירשו, דנחלקו בפירוש הכתוב "ויתן לו מעשר מכל" (לך יד, כ) שנאמר גבי אברהם, דלהרמב"ם לא הי' זה כלל

(1) וראה תורה שלמה לך אות קלב. וש"נ.

לקראת שבת

מגדר מצות מעשר, דהא התם מיירי בשלל המלחמה שנתן אברהם מעשר ממנו למלכי צדק דהוה כהן (כמסופר בהכתובים שם), וא"כ בודאי אינו מכלל חיוב "מעשר", דהמעשר אינו נוהג אלא בגידולי קרקע (או יתירה מזו, דאברהם לא נתן מאומה², ופירוש הכתוב התם הוא, דמלכי צדק נתן מעשר לאברהם³, ואברהם הי' הכהן⁴).

משא"כ גבי יצחק נאמר "וימצא בשנה הזיא מאה שערים" (פרשתנו כב, יב), ואיתא ע"ז במדרש (בראשית רבה פס"ד, ו) ד"מדד אותה מפני המעשרות". אמנם להראב"ד גם נתינת אברהם היתה מדין מעשר⁵.

ותחילה יל"ע בשיטת הראב"ד, היכי סבר דהוא מדין מעשר, הא כנ"ל המעשר אינו אלא בגידולי קרקע. ולאידך, תימה מה יישבו המפרשים דברי הרמב"ם במה שביארו דהי' מעשר משלל המלחמה, הא היא גופא תיקשי לי' אמאי לא הזכיר הרמב"ם חיוב שני זה שקיימו אברהם, ליתן מעשר משלל המלחמה⁶ (או להאופן השני – המצוה שקיים מלכי צדק).

ב.

יקשה על הראב"ד מה ישיב להרמב"ם, ויקשה גבי המעשר דעשו

וב"צפנת פענח" (הלי' מתנות עניים פ"ז ה"ה) כ', דמעשר זה משלל המלחמה, הוא מגדר

דיצחק למעשרות הי'. ודבריו צע"ג. כי בפשטות, כוונת הראב"ד בהשגתו על הרמב"ם הוא (א) על שלא מנה הפרשת מעשר עם המצות דאברהם, (ב) על מה שמנה מצוה זו בין המצות שנתחדשו ע"י יצחק. אבל גם לדעת הראב"ד י"ל שהאומד דיצחק למעשרות הי'. והרי כן דעת רש"י (תולדות כו, יב) ורמב"ן (שם כו, ה) שהביאו הדרשה שהאומד דיצחק למעשרות הי' – אף שפירשו (לך לך יד, כ) שאברהם נתן מעשר.

(6) אין לתרץ כי בכלל אין זה ענין מעשר שלנו, כ"א כמוש"כ הרד"ק בשם אביו (הובא גם בטור הארוך) שמלכי צדק אמר לאברהם "תוכל לקחת המעשר מן הכל . . . כי כל מציל ממון חבירו המעשר הוא שלו על שטרח להצילו". כי א"א לפרש כן בדעת הרמב"ם כי [נוסף על שלפי"ז הו"ל לכתוב ששם תיקן דין זה (אף שבדוחק יש לתרץ שהרמב"ם מונה כאן רק מצות שהיו קודם מ"ת ולא דינים)] ברמב"ם לא נמצא דין זה שהמציל ממון חבירו המעשר הוא שלו.
(7) וראה גם צפע"נ עה"ת פ' לך (ע' נו).

(2) כי לא הי' לו ממה ליתן שהרי אמר "אם מוט גו" (מגדל עוז שם. רד"ק בשם אביו. מקומות שנסמנו בהערה 4). ולדעת הראב"ד שאברהם הפריש מעשר – יש לומר שס"ל (א) שאברהם נתן מעשר "מכל אשר לו" ולא מן השבי (כדפירש"י שם – ראה ריב"א וגו"א שם). (ב) שכיון שהשלל נקנה לאברהם, אלא שויתר עליו למלך סדום – ויתר רק על שלו אבל לא על המעשר שהוא לגבוה (ריב"א, פירוש טור הארוך, אוה"ח (פסוק כא) וראה גם רמב"ן כאן).

(3) בזהר (ח"א פז, ב) שהקב"ה נתן מעשר לאברהם. אבל גם לפי פירוש זה מוכח שקיימו אז מצות מעשר למטה, כי מצותיו של הקב"ה הם ע"י שהאדם מקיים המצות (תו"א לד, ד).

(4) ריב"א. פירוש טור הארוך בשם י"ש מפרשים". חזקוני. וראה גם רד"ק שם בשם אביו (הובא בטור הארוך שם). וראה גם רד"ק שם בשם אביו (הובא בטור הארוך שם).

(5) במגדל עוז שם "מדרשות חלוקות הם כו"ו ומפרש שהראב"ד לא ס"ל הדרשה שהאומד

הציווי שנצטוו ישראל במלחמת מדין, להביא "תרומת המכס" מהשבי ומלקוח שלקחו ממדין⁸ (מטות לא, כח ואילך). ולדבריו נראה ליישב, דמחזור הא שהרמב"ם לא הזכיר מה שנתקיים ע"י אברהם, והא חיוב זה דמלחמת מדין אינו נוהג לדורות, כמ"ש הרמב"ם עצמו במ"א (סהמ"צ שורש ג). ועפ"ז תגדל הקושיא לשיטת הראב"ד, מה שפירש שהוא מדין מעשר.

ועוד זאת, דאף אם תמצי לפרש בהכתובים בדרך אחר דהי' מדין מעשר, עדיין יל"ע מהיכי תיתי הכריח הראב"ד דלא כהרמב"ם, עד שהשיג עליו דודאי הי' לו להזכיר מה שנתן אברהם מעשר, הא כיון דאיכא אף לפרושי בדרך אחרת שלא הי' זה מעשר, אין לזה הכרח מן הכתובים, וא"ש מה שהרמב"ם נמנע מלהזכירו.

והנראה בזה, בהקדם דרשת רז"ל (בראשית רבה פס"ג, ג⁹) על הכתוב שנאמר בפרשתנו (כה, כז) "ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה גו", דעשו רצה "לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן¹⁰, כסבור אביו שהוא מדקדק במצוות¹¹" (פרש"י עה"פ). וביארו המפרשים (רע"ב, רא"ם גוא"ו ועוד. וראה פסיקתא דר"כ פ' וזאת הברכה), דבדוקא שאל על מינים אלו, כיון שהמלח והתבן פטורים מן המעשר אפי' מדרבנן, ובזה הראה דהוא מדקדק במצוות, שמעשר אף ממינים שאינם חייבים במעשר.

ולכאורה הוא תימה, כמו שהקשו בספרים (ראה משכיל לדוד כאן. דברי דוד (להט"ז) כאן¹²), לזה הו"ל רק לעשר בפועל לעיני אביו במינים אלו כמו שמעשרין במינים אחרים, ומה הועיל במה ששאל איך מעשרין, אדרבה – בזה הוכיח בורותו שאינו יודע סדר מעשרות אף במינים החייבים במעשר. ויותר מזה יש להקשות, הא ודאי לא נתכוין להדר במצוות

⁸ "מדרשו" מפרש "שהי' צד אותו ומרמהו בדבריו" (וראה נחלת יעקב על פרש"י שם)⁸.

⁹ יש להוסיף עוד: אם נפרש "יודע ציד" כפשוטו, הו"ל להקדים "איש שדה" ל"יודע ציד" (שהרי צידה כפשוטה הוא רק לאחר היותו בשדה). ומזה מוכרח שהענין ד"יודע ציד" הי' עוד בהיותו בבית טרם יציאתו לשדה.

¹⁰ ועפ"ז יומתק ג"כ הכרחו של רש"י לפרש שהמרמה היא בזה ש"שואלו". . היאך מעשרין כו", ולא כפי' הראב"ע שהענין ד"מלא מרמות" שייך לצידה כפשוטה.

¹² וראה לקמן הערה 16.

⁸ ודוקא לפירוש זה יומתק ההמשך בכתוב: אשר מגן צריך בידך (הרכוש והנשים והעם) ויתן לו מעשר מכל (אשר מגן), משא"כ לדעת רש"י – הרבאה לעיל הערה 2.

⁹ וכ"ה בפסיקתא דר"כ שם. ובתנחומא פרשתנו ח: מהו שתהא חייבת במעשר.

¹⁰ בריב"א עה"ת כאן: את הדמאי ואת המלח ואת התבן. וצ"ע.

¹¹ ראה רע"ב, רא"ם (ועוד) כאן ההכרח ע"ד הפשט שלא לפרש "יודע ציד" כפשוטו.

[אף שרש"י עצמו: (א) מפרש "איש שדה" – "וצודה בקשתו חיות ועופות" (והרי זהו ענין נוסף על "איש) שדה" – "אדם בטל" (וראה רא"ם וגו"א שם) – ודלא כתי' הא' ברא"ם). (ב) עה"פ (שם, כח) "ציד בפיו" מפרש בפיו הראשון "כתרגומו" (ענין הצידה כפשוטו), ורק בפיו הב' (ומדגיש שזהו

(א) ושאיני פרש"י לעיל (נח י, ט) – ששם מפורש "לפני ה'".

לקראת שבת

יותר מאביו, וכיון שודאי ראה דאין אביו מפריש מעשר ממנינים אלו (דאין המעשר נוהג בהן), איך חשב להיות מדקדק במה שאפילו אביו אינו מקיים.

ג.

יקדים דלהראב"ד נתן אברהם מדין "מעשר", דקודם מ"ת נהג בכל

והנה, לבד מזה יש להקשות בלשון השאלה (שהובאה בפרש"י¹³) "היאך מעשרין", מה נתקשה בזה¹⁴, הא בעצמו קרא לזה "מעשר" שהוא עשירית ממה שבידו¹⁵. ועוד, דבאם נאמר שפטורין מן המעשר, והוא שאל "היאך מעשרין", ודאי הוכיח בזה בורותו, דמלשון שאלתו משמע שחשבם לחייבים במעשר, ורק שלא ידע כיצד הוא סדר המעשר¹⁶.

וזהו רק באם ננקוט בלשון זה, אמנם מצינו גירסא אחרת במדרש שלפנינו, דגריס "היך מתקנין, ולגרסא זו אפ"ל דבהא גופא נתקשה, דכיון שבמנינים אלו ליכא מצות "מעשר", איך יוכל לתקן לאכילה בדרך אחר (דודאי בכל דבר צריך לתקנו לאכילה, בהראותו ד"לה' הארץ ומלואה" (תהלים כה, א)), וע"ד מה דפירש ה"גור ארי" שם, ובזה מחזור גם מה שלא הראה בזה בורותו. אמנם להגירסא הנ"ל, דשאלתו היתה "היאך מעשרין", אינו מיושב.

וליישב גם הגירסא האחרת, הוא רק באם נפרש כשיטת הראב"ד דמה שנתן אברהם הי' ממצוות מעשר, דעפ"ז אתי שפיר דרשת רז"ל, ובהקדם היישוב על הראב"ד ממה שהצדיקו המפרשים שיטת הרמב"ם, כיון דמצות מעשר הוא רק בגידולי קרקע.

די"ל בזה, דאעפ"כ ס"ל להראב"ד שהוא בכלל מעשר, דאף שדין מעשר הוא בגידולי קרקע, אמנם גדר זה גופא שבמעשר הוא ממה שנתחדש במ"ת, דניתנה תורה ונתחדשה

בדברי דוד כאן "דלא מספקא לי' אם חייב במעשר . . . אלא דהראה לפני אביו שהוא מחמיר על עצמו לחייבו במעשר אלא דמספקא לי' . . . בהך מעשר שאינו אלא חומרא מהו שיתן המעשר ע"פ האומד". ובמשכיל לדוד כאן: שהי' שואל ידענא דהתבן פטור מדינא, מיהו הרוצה להחמיר ולעשרו היאך יעשה דמסתברא דיש לו לעשות איזה חילוק ושינוי . . . ולא ליתא מינה חורבה לעשר מן הפטור על החיוב.

אבל פשוטות הלשון "היאך מעשרין" משמעו שפשיטא לי' שהם חייבים במעשר (כבמפרשים הנ"ל בתחילת ההערה). ועוד ועיקר: הבן חמש למקרא עדיין לא למד דאין מעשרין באומד או דאין מעשרין מן הפטור על החיוב, ואם זוהי כוונת רש"י הו"ל לפרש.

13) משא"כ לגירסת התנחומא דלעיל, דשאל אם חייבים במעשר.

14) וכבר הקשה בצידה לדרך על הרא"ם שכתב שמקורו של פרש"י הוא מתנחומא.

[בדפוס שני דפרש"י הגירסא "אם מעשרין". אבל בכת"י רש"י, דפוס רש"י ומפרשי רש"י (כולל הרא"ם) שתח"י הוא כבפנים].

15) כמו שהקשה ברע"ב על פרש"י כאן. – ופירושו "שהי' שואל מה טעם מעשרין כו" (ע"ש) [וכן מ"ש במהרי"ק על פרש"י (ירושלים תשל"א) "כלומר מאמתי מעשרין ואיזהו גמר מלאכתו" – אינו לפי פשוטות הלשון "היאך מעשרין". וראה פי' הדברי דוד שבהערה הבאה.

16) גו"א וצידה לדרך כאן.

הלכה, וקודם מ"ת היתה מצוות מעשר בכל דבר, ולזה נתן אברהם "מעשר מכל" מדין מצוות מעשר. וכדמצינו בשאר מצוות שקיימו האבות, דלא נתקיימו בכל דיניהם שבזמן הזה, וכמו מילה דלא ניתנה פריעת מילה לאברהם (יבמות עא, א) אף דבזמן הזה "מל ולא פרע כאילו לא מל" (שבת קלז, רע"ב). ועד"ז מצינו במצוות ייבום, דקודם מתן תורה קיימה אף ע"י האב או קרוב אחר מן המשפחה (רמב"ן וישב לה, ה'17), אף שבזה"ז מתקיימת רק באח. ועד"ז י"ל בנדר"ד שמצוות מעשר היו מקיימין בכל הנכסים, ומש"נ "ויתן לו מעשר מכל" קאי אכל נכסיו¹⁸, ולא רק אשלל המלחמה כשיטת הרמב"ם (דהא נתינתו משלל המלחמה כבר נתפרשה בפ"ע במה שאמר אברהם "אם מחוט וגו' אקח מכל אשר לך") (לך יד, כג), היינו שלא יקח מאום משלל סדום¹⁹).

ותו יש ליישב בשיטתו, דהוא סבר דמעשר שנתן אברהם הי' מדין "מעשר כספים", דמחוייב כל אדם ליתן מעשר מכל רווחיו (רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ז ה"ה. טושו"ע יו"ד ר"ס רמט, ובש"ך שם), ואע"פ שחיוב זה הוא רק מדרבנן, הא קיים אברהם כל התורה ואפילו חיובי דרבנן (קידושין פב, א. יומא כח, ב), שלמדו זה מן הכתוב (פרשתנו כו, ה) "וישמור תורת גו"²⁰, וכיון ש"מעשר כספים" הוא בכלל מצוות מעשר (דבספרי (הובא בתורה עשר – תענית ט, א) יליף לחיוב "מעשר כספים" מן הכתוב שנאמר במעשרות (ראה יד, כב) – "עשר תעשר"), נוכל לומר דאברהם קיים מצוות מעשר במה שנתן מכל נכסיו.

ד.

עפ"ז יהי' מיושב שאלת עשו לאביו בדיני מעשר דמלח ותבן

ובאם נפרש כן במה שנאמר גבי אברהם "ויתן לו מעשר מכל", חזינן דאברהם קיים מצוות מעשר בכל אשר לו, שנתן עשירית מכל מה שבידו מדין "מעשר" (ולא מדין "תרומת המכס"), ונצטרך לומר בזה כנ"ל, דקודם מ"ת קיימו למצוות מעשר בכל דבר שהי' בידם ולא רק במינים שנתחייבו אחר מתן תורה (או שנאמר דקיימו אף "מעשר כספים" דרבנן שהוא בכל דבר, והוי ממצוות מעשר).

ורק לדרך זו נוכל ליישב הגירסא הנ"ל, דכיון שכן נהג אברהם ודאי הנהיג כן לזרעו,

לשלול האמירה ד"אני העשרתי את אברם" (שהרי קודם נתינת המעשר לכהן הי"ז רכשוו דהנתן ונעשה (בתוספת) עשיר עי"ז).

20) שזמה מובן שיתכן לומר דמש"נ בתושב"כ "ויתן לו מעשר" הכוונה בזה גם למעשר דרבנן, ונמנה (לדעת הראב"ד) מצוה זו שקיים אברהם (ולא כל המצוות שקיים עד שלא נתנו – וכקושיית הלח"מ"ש), כי נמנו רק אלו המפורשים (או עכ"פ מרומזים) בתושב"כ.

17) וראה ג"כ חזקוני (שם, יג). רד"ק, מושב זקנים (מבעה"ת) ואוה"ח (שם, כד). דעת זקנים מבעה"ת (שם, כו).

18) כמ"ש הריב"א והגו"א שם.

19) וראה גם מפרשים שבהערה 4. מגדל עוז הלי' מלכים רפ"ט. – ומ"ש הרמב"ן שם (וראה הנסמך לעיל בהערה 2 בסופה) (דרק) "חלק הגבוה הפריש לתתו לכהן" – אינו בפשטות משמעות הכתוב שמלך סדום קיבל בחזרה מאברהם את הכל –

לקראת שבת

כמש"נ "יצוה את בניו ואת אחריו ושמרו דרך ה' גו'" (וירא יח, ט), ודאי שגם יצחק הי' מקיים מצות מעשר כמו אברהם (ולהדרך השני', שהוא מעשר כספים, הוא מפורש יותר בהכתוב שם – "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה גו'"), בכל המינים, כולל המלח והתבן, ורק ששאלת עשו היתה "היאך מעשרין" במינים אלו²¹, כמש"ת.

ויובן ממה דמצינו במין דמלח ותבן, שבזה נבדלים משאר מינים, דאף שבפ"ע יש בהם שוויות מועטת ביותר (דהמלח ודאי אין משתמשין בו לבדו, ואף התבן אינו שוה כ"כ, כשמשתמשין בו בפ"ע להסקה בתנור או למאכל בהמה, כדמצינו בש"ס (שבת רפ"ג. שם לה, ב)), אבל כשנותנים אותם לתוך מינים אחרים להשביחם, הנה אף בכמות מועטת²² משבחים שוויות המין ההוא פי כמה, וכדמצינו בכתוב גבי מלח – "היאכל תפל בלי מלח" (איוב ו, ו), דהמלח מהפך המאכל מלהיות תפל, וכן התבן שנשתמשו בו ישראל לבנין הלבנים במצרים (שמות ה, ז ואילך), דאז מתגדלת שוויותו.

וזהו שנתקשה עשו, אחר שידע שאביו מקיים מעשר מכל נכסיו²³, ומסתבר שהנתינה היתה מכולם יחדיו (ולא שנתן מכל מין בפ"ע חלק עשירי שבו), היינו שהיתה נעשית ע"פ אומדנא משוויות כל הנכסים יחד, ולזה נתעורר אצלו ספק איך צריך לחשב שוויות המלח והתבן שבנכסיו²⁴, דהא כנ"ל שוויים תלוי באופן שימושם²⁵. ובזה רצה שיסבור אביו שהוא "מדקדק במצוות" (כלשון רש"י שם), שמדויק באופן החשבון דעשירית מכל נכסיו (משא"כ באם נפרש שרצה לעשר ממה שפטור מן המעשר, אינו מובן לשון זה, דטפי הול"ל "מהדר במצוות" או "מחמיר").

21 להעיר גם מגו"א ועוד כאן.

22 להעיר מפרש"י לעיל (וירא יט, כו).

23 ובזה אין להקשות (כנ"ל בפנים) אשר שאלה זו מורה שאינו מדקדק במצוות כי הי' לו לידע מהנהגת יצחק – כי מובן שחשבון המעשר אינו דבר גלוי כו'. (ובמקום "סעיף א" צ"ל "בפנים").

24 עפ"ז יומתק הטעם שלא נקט רש"י כגירסת

הפסיקתא דר"כ (דלעיל בפנים) "מים (ומלח)".

25 בנוגע לדברים אחרים, גם אותם שכשמעריבים אותם בדברים אחרים נתוסף בחשיבותם – לכאורה אין שאלה, ודנים לפי חשיבותם בהווה בפועל. אבל בנוגע למלח ותבן, שכל (עיקר) חשיבותם הוא רק כשמעריבים אותם בדברים אחרים, מקום לומר שאצלם מחשבים ע"פ העתיד כו'.

דרכי החסידות

אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ
מלויבאוויטש נ"ע בענייני עבודת השי"ת

גודל היוקר שבהנהגה טובה

"תורה זו – אמר החסיד – העמידה אותנו על הרגלים, וכל ימי, בכל ענין שהזמין השי"ת
הצטלצלו באוזני דבריו הקדושים של הרבי "שככה לו"..."

ב"ה ה' אייר ת"ש
לייקוואוד

ואני מה מאושר הנני בראותי מדה טובה והנהגה חסידותית באחד מאנ"ש בכלל,
ובענין אהבת רעים בפרט אשר זהו אחד היסודות בדרכי החסידים שיסדו הוד כ"ק אבותינו
רבותינו הק' זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

והנה מלבד גודל הענין דאהבת ישראל אשר הוד כ"ק רבנו הזקן הואיל לאמר באחת
התורות ברבים, כי "ואהבת לרעך כמוך" הוא כלי ל"ואהבת את ה' אלקיך", הנה לבד זאת
הרי הדברים קל וחומר, ומה כשחוזרים תורתו של אחד הרביים הנה גורמים שפתותיו הק'
דובבות (הכוונה בזה – הקשר והיחס), הנה מכ"ש דכאשר מקיימים בפועל איזו הנהגה
טובה עד כמה גורמים קורת רוח לנשמת כ"ק אבותינו רבותינו הק' אשר מסרו נפשם הק'
ממש בשביל לקבוע מדות טובות באנ"ש.

ה"ככה" שלו

החסיד הישיש ר' יצחק שאול נ"ע מפאהאר סיפר להחסיד ר' גרשון דוב נ"ע אשר באחת התורות הראשונות שזכה לשמוע מהוד כ"ק רבנו הזקן נ"ע היתה תורה זו.

"אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלקיו", היינו מי שהוא עובד ה' ופעל בעצמו שה"ככה" הוא שלו ("זיינער"), שכפי שצריך להיות כך הוא ("אזוי איז ער"), אצלו קיים ה"ה' אלקיו".

תורה זו – אמר ר' יצחק שאול להחסיד ר' גרשון דוב – העמידה אותנו על הרגלים וכל ימי, בכל ענין שהזמין השי"ת הצטלצלו באזוניי ("האט געקלונגען אין די אויערען") דבריו הקדושים של הרבי "שככה לו".

כמה מן ההאזנה והקליטה בדרכי החסידות נרגש בספור הקצר הזה, איש בן תשעים שנה, ועפ"י סיפורו של הר' גרשון דוב הי' בעל כשרונות מצוינים ובעל ידיעה גדולה ורחבה בנגלה ובדא"ח.

"או פיאנאהא קאפליא דאראנא"

חבריו החסידים המליצו עליו: יצחק שאול הוא בור סוד שאינו מאבד טיפה וכשהיו מתועדים יחדיו והרי"ש הי' מספר איזה סיפור מאשר ראה או שמע בוויטעבסק ליאזנע, ליאדי וליובאוויטש, וחוזר על אותו המאמר ששמע אז והי' מדייק לספר באותיות מדוייקים ויסמן את המקום – ביהכ"נ, בית וחדר – ששם ראה או שמע המאמר או הסיפור המסופר, הי' החסיד ר' עזריאל יעקב מלמד – דוד של החסיד ר' גרשון דוב – אומר "או פיאנאהא קאפליא דאראנא", כלומר אצל השותה לשכרה גם טיפה יקרה.

החסיד ר' יצחק שאול הי' אחד ממקושרי כ"ק רבנו מתחילת התגלותו – בעודו בוויטעבסק – עד יומו האחרון בעלמא הדין (החסיד ר' יצחק שאול הי' בין החסידים הולכי רגל אשר הלכו עם כ"ק רבו בעת עזבו את ליאדי) וכל ימי נשיאותו של הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי וחמש-עשרה שנה מימי נשיאותו של הוד כ"ק אדמו"ר אדמו"ר צמח צדק.

הישיש הלזה בעמדו על מפתן היכל חיי החיים – ימים אחדים לפני הסתלקותו ספר בנועם נפלא וברגש פנימי אחת התורות המתיחסות אל העבודה והעיד על עצמו שכל ימיו צללו באזניו הוד קולו הקדוש של רבינו בפירוש "שככה לו", ואנן מה נענה בתרי".

כולנו כאחד יודעים שהתורה והעבודה נצחיים המה, וסדנא דארעא חד הוא, ואין הדבר תלוי אלא בנו.

יחוס השי"ת וירחם ויאיר את המוחות ויעיר את הלבבות לגשת אל העבודה להגדיל אור התורה והעבודה עפ"י תורת החסידות.